

МРНТИ 14.25.00
УДК 373.1

<https://doi.org/10.51889/2021-3.1728-7901.23>

А.Е. Карымсакова¹, А.Б. Закирова^{1*}, А.Е. Хасенова¹

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

*e-mail: alma_zakirova@mail.ru

МЕКТЕПТЕ ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУ ШЕҢБЕРІНДЕ КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУДЫ ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІНЕН

Аңдатпа

Мақала қазіргі кезде оқушылардың білімін, дағдыларын бақылау мен тексерудің жалғыз жүйесі болып табылатын критериалды бағалауға арналған. Сондай-ақ, бағалаудың жаңа жүйесі бойынша баға қою жалпы білім беретін мектеп оқушыларының білімін бағалаудың бұрынғы дәстүрлі жүйесімен салыстырылады. Оқыту, кері байланыс және бағалауға байланысты мақсаттар мен міндеттер қойылады. Критериалды бағалаудың мақсаты объективтілікті қамтамасыз ету, оқушылардың оқу нәтижелері туралы ақпараттың сенімділігін қамтамасыз ету ретінде сипатталады. Оқушылардың ойлауының жоғары деңгейін дамыту туралы ақпарат беріледі. Мақалада Қазақстан Республикасының бағалаудың жаңа жүйесін енгізумен қатар жүретін жаңартылған білім мазмұнына көшу кезеңдері сипатталған. Жаңартылған білім мазмұны шеңберінде қалыптастырушы және жиынтық бағалауды талдау, бағалаудағы критерийлер мен дескрипторлардың рөлі сияқты зерттеу әдістері көрсетілген. Бақылап, салыстыра отырып, Блум таксономиясын, ақыл картасын, заманауи қосымшаларды, тест құрастырушыларды қолдана отырып бағалау критерийлері мен бағалау құралдарын практикалық қолдану танымдық оқуға, шығармашылық және сын тұрғысынан ойлауды дамытуға көмектеседі деп айтуға болады.

Түйін сөздер: критериалды бағалау, оқушылар, критерийлер, дескрипторлар, қалыптастырушы бағалау, жиынтық бағалау, тестілеу.

Аннотация

А.Е. Карымсакова¹, А.Б. Закирова¹, А.Е. Хасенова¹

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, г. Нур-Султан, Казахстан

ИЗ ОПЫТА ПРИМЕНЕНИЯ КРИТЕРИАЛЬНОГО ОЦЕНИВАНИЯ В РАМКАХ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНФОРМАТИКИ В ШКОЛЕ

Статья посвящена критериальному оцениванию, на сегодняшний день, являющийся единственной системой, применяемой для контроля и проверки знаний, умений и навыков учеников. А также, сравнивается выставление отметок по новой системе оценивания с прошлой традиционной системой оценивания знаний учащихся общеобразовательных школ. Ставятся цели и задачи, связанные с обучением, обратной связью и оцениванием. Описывается цель критериального оценивания как предоставление объективности, достоверности информации о результатах обучения учеников, а также главным образом поднимаются вопросы о цели развития высокого уровня мышления учащихся. В статье рассказывается об этапах перехода Казахстана на обновленное содержание образования, которое сопровождается внедрением новой системы оценивания. Демонстрируются методы исследования, как анализ формативного и суммативного оценивания, роль критериев и дескрипторов в оценивании в рамках обновленного содержания образования. Наблюдая и сравнивая, можем утверждать, что практическое применение критериев оценивания и инструментов оценивания с помощью таксономии Блума, интеллект-карты, современных приложений, конструкторов для тестирования помогают когнитивному обучению, развитию творческого и критического мышлений.

Ключевые слова: критериальное оценивание, ученики, критерии, дескрипторы, формативное оценивание, суммативное оценивание, тестирование.

Abstract

FROM THE PRACTICE OF APPLYING CRITERIA-BASED ASSESSMENT IN THE TEACHING OF COMPUTER SCIENCE AT SCHOOL

Karymsakova A.Y.¹, Zakirova A.B.¹, Khassenova A.Y.¹

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

The article is devoted to criteria-based assessment, which today is the only system used to control and test the knowledge, skills and abilities of students. And also, the setting of marks according to the new assessment system is compared with the previous traditional system of assessing the knowledge of students of general education schools. Goals and objectives are set related to training, feedback and assessment. The purpose of criteria-based assessment is described as providing objectivity, reliability of information about the learning outcomes of students, and questions

about the goal of developing a high level of thinking of students are mainly raised. The article describes the stages of Kazakhstan's transition to the updated content of education, which is accompanied by the introduction of a new assessment system. Methods of research are demonstrated, such as the analysis of formative and summative assessment, the role of criteria and descriptors in assessment within the framework of the updated content of education. Observing and comparing, we can argue that the practical application of assessment criteria and assessment tools using Bloom's taxonomy, mind map, modern applications, test constructors help cognitive learning, the development of creative and critical thinking.

Key words: criteria-based assessment, learners, criteria, descriptors, formative assessment, summative assessment, testing.

Кіріспе.

Оқыту, оқу мен бағалау өзара байланысты, ал мектепшілік бағалау – оқыту мен оқудың ажырамас бөлігі болуы керек (Б.Бойл, М.Чарлес, 2010) [1]. Оқыту мен бағалау мұғалім мен оқушы тарапынан кері байланыс жүйесі мен жүйелі әрекеттер болған жағдайда ғана тиімді бола алады.

Педагогикалық практикада 5 балдық бағалау жүйесінің күнделікті дәстүрлі әдісі оқушылардың танымдық, ізденушілік және шығармашылық белсенділігін дамыту міндетін толық атқара алмады. Оқушылардың шығармашылық және танымдық белсенділігінің дамуы шектеулі болды. Олар объективті және негізділік принциптеріне сәйкес келмеді. Сонымен қатар, субъективті бағалау және мұғалімнің пікіріне тәуелділік болды. Оқушылар тақырып пен оны ашатын ақпаратты теориялық тұрғыдан игерді, бірақ практикалық және шығармашылық тұрғыда толық қолданылмады. Неміс мұғалімі Дистервег тоғыз пәнді бір жақтан оқығаннан гөрі бір пәнді тоғыз түрлі қырынан қарау тиімді екенін жазды. Сондықтан, оқушы бойында мұғалім біле бермейтін талантты, қабілетті, сын тұрғысынан ойлау қабілетін ашу маңызды.

Критериалды бағалаудың мақсаты – білім беру үрдісінің барлық қатысушыларына бағалау критерийлері негізінде оқушылардың жетістіктері туралы объективті және сенімді ақпаратты уақытында беру. Зерттеудің мақсаты – бағалаудың заманауи жаһандық технологиясы ретінде критериалды бағалау идеясын қабылдау және енгізу.

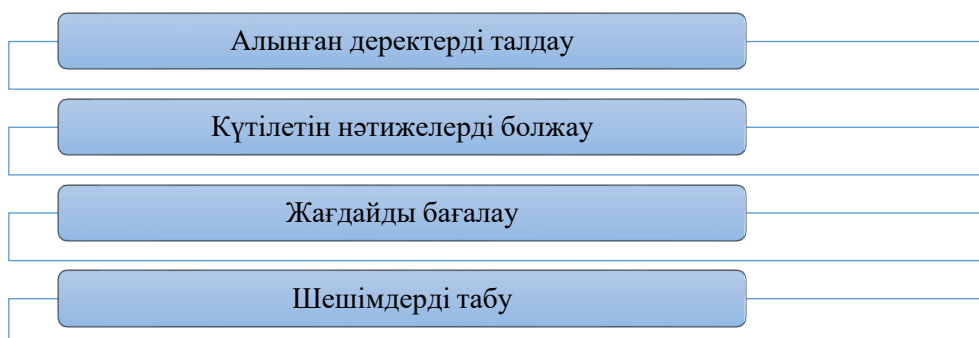
Критериалды бағалау білім беру процесінің қатысушыларының алдына келесі міндеттерді қояды: бағалаудың әр түрлі формаларын жүйелі ұйымдастыруды жүзеге асыру, оқушылардан үнемі кері байланыс алу, рефлексия дағдыларын қалыптастыру және объективтілікті қамтамасыз ету, оқушыларға олардың жетістіктері туралы, мұғалімдер мен ата-аналардың оқудағы жетістіктері туралы сенімді ақпарат беріп отыру.

Көптеген дамыған елдерде, мысалы, Финляндия, Англия, АҚШ, Сингапур және өзге елдерде критериалды бағалау жүйесі бұрыннан қалыптасқан, өйткені оқушының білімін тексеру критерийлерге негізделген әрі жүйелі тестілеу формасында атқарылуда, сонымен қатар оқушылардың үлгерімі, әрбір оқушының деңгейі туралы мәліметтердің арқасында және осы талдаудың нәтижесінде оқу процесін жақсарту үшін арнайы траектория құрылады. Біздің елде де Н.Ә. Назарбаевтың бастамасы бойынша 2012-2013 оқу жылында Назарбаев Зияткерлік мектептерінде алғаш рет эксперименттік модель пайда болды. Тексерістен сәтті өткеннен кейін, 2016 оқу жылынан бастап еліміздің жалпы білім беретін мектептерінде жаңа бағалау жүйесі біртіндеп енгізіле бастады. Тиімді оқытуға, жүйелі кері байланысқа, объективті бағалауға қол жеткізу үшін 2020 жылы Қазақстан білім мазмұнын жаңарту шеңберінде критериалды бағалау жүйесіне толық көшті.

Негізгі бөлім

Критериалды бағалауды кезең-кезеңмен енгізе отырып, әр оқушының ерекшелігін, оның мүмкіндіктері мен қабілеттерін ескеру, әрбір жеке адамға жеке қарау және одан әрі жетістіктерге жету үшін маңызды міндеттерді шешу қажет. Әр кезеңде мұғалімдер өте маңызды мәселелерге тап болады: алынған ақпаратты қалай өңдеуге, қалай қолдануға, мүмкіндігінше аз уақыт кетіруге және оқушыларды сапалы оқытуда нәтижеге жетуге тырысады. Оқытудың тиімді жақтарын ойластыратын мұғалімдер сандық өңдеусіз өте қиын екеніне көз жеткізіп жатыр. Біз кері байланыс жүйесін сабағымыздың қаншалықты тиімді өткізілгенін, оқушылардың тапсырмаларды қаншалықты сәтті орындап жатқанын анықтау үшін қолданамыз. Бұл жағдайда, егер белгілі бір жүйе болса, онда нәтиже де болады. Критериалды бағалау жүйесі – бұл білім беру үрдісінің барлық қатысушыларының қолдауын талап ететін уақыт новелласы. Ең тәжірибелі және өсу мен дамуға көп көңіл бөлетін батыс ғалымдары концептуалды шешім ұсынады. Бағалау – бұл мұғалімнің көмегімен оқушылардың оқу үдерісінде алған білімді меңгеру дәрежесін талдайтын процесс [2]. Бағалауды қалыптастыратын

құралдарды қолдану және жүйелі әрекет болатындай оқу процесін ұйымдастыру өте маңызды. Әрине, оқытудың тиімділігіне байланысты кез келген жүйе үшін негізгі міндеттерді әзірлеу қажет, мысалы: алынған деректерді талдау, күтілетін нәтижелерді болжау, жағдайды бағалау және шешімдерді табу. 1-суретте тиімді оқытудың қадамдарының алгоритмі көрсетілген.

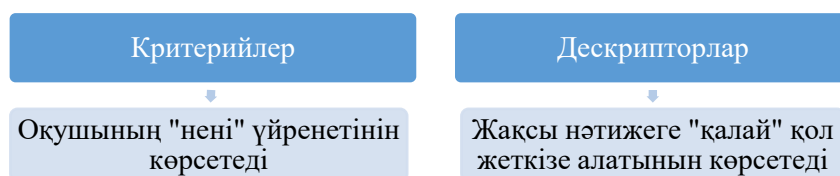
Сурет 1. Тиімді оқыту кезеңдерінің алгоритмі

Зерттеу әдістері

Уайат-Смит и Бриджес, Уайат-Смит и Ганн бағалауды педагогиканың қозғаушы күші ретінде көрсетеді. Бағалауды олар оқу мен оқу мазмұнын дамытудың, оқу қызметін жоспарлаудың көмекшісі ретінде қарастырады [3]. Шынында да, жұмыстың әр кезеңін талдау және ойлау үшін тиімді құралдарды ойластыру қажет. Белгілі бір деректерді, оқушыларың нәтижелерін талдай отырып, біз қаншалықты тиімді жұмыс істейтінімізді көру және түсіну әрі қарай дұрыс бағдар алу үшін өте маңызды. Отандық мектептерде мұғалімдер жүйелі бақылауға әкелмейтін білімді тексеру тестілерін өткізген болатын. Бір айда не бір тоқсанда бір рет ресми түрде тестілеу орын алып отырды, бірақ бақылаудың «тізбегі» болған жоқ. Білім тексерілді, келесі тестке дейін ұмытылды бұл үрдіс сирек немесе мүлдем жүргізілмеген. Бірақ қазір, жағдай күннен күнге жақсы жаққа өзгеруде: оқушылардың оқу нәтижелері туралы мәліметтер жүйелі түрде жинақталып, талданып, оқу үдерісін одан әрі жақсарту үшін қолданылады. Бағалау арқылы жиналған ақпарат оқудағы кемшіліктерді жоспарлауға және түзетуге, оқу үдерісіне қажетті өзгерістерді енгізуге қолданылады [4].

Қалыптастырушы және жиынтық бағалау

Халықаралық сарапшы Ч. Лидбитердің пікірінше, динамикалық оқытудың қазіргі тенденциясы (білім мен дағдылардың негізін қалыптастырудан терең және кең оқуға дейін) бағалаудың динамикалық формаларын қажет етеді: мысалы, формативті (қалыптастырушы) және суммативті (жиынтық), онлайн және іс-қимыл, емтихан бөлмесінде және нақты әлем кеңістігінде өтуі мүмкін [5]. Қалыптастырушы бағалау – сыныптағы күнделікті жұмыс барысында жүзеге асатын, оқушылардың жұмысының ағымдағы көрсеткіші болып табылатын, оқушы мен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз ететін бағалау түрі. Ол оқушының оқу үрдісіндегі әр белсенділігін есепке алып, оқу процесін жақсартуға мүмкіндік береді. Жиынтық бағалау – белгілі бір академиялық кезеңнің соңында жүргізілетін бағалау түрі. Оның екі түрі бар: ТЖБ – тоқсан бойынша жиынтық бағалау – тоқсан, триместр, оқу жылындағы жиынтық бағалау), сонымен қатар оқу бағдарламасына сәйкес бөлімдерді зерттеуге арналған бағалау түрі – БЖБ – бөлім бойынша жиынтық бағалау [6]. Критериалды бағалау міндетті түрде критерийлерді қолдануды қамтиды. Бағалаудың 5 балдық жүйесі кезінде бағалау критерийлері болмағандықтан, оқушылар білім сапасын бағалай алмады, сонымен қатар «нені» үйреніп білу керек екенін, жоғары деңгейге қалай жетуге болатын бағыт-бағдар, арнайы нұсқаулық оқушыға ұсынылмаған. Қазіргі таңда оқушының белгілі бір материалды игеруіне «нақты нені білу керек» деген сұраққа жауап беретін мұғалімнің дайындаған «критерийлері» мен «қажет деңгейге қалай жетуге болады» деген қажеттілікті өтейтін «дескрипторлар» ұсынылады. Мұғалімдер оқушыларға алдын ала дайындалған бағалау критерийлері бойынша мүмкін болатын көп деңгейлі тапсырмаларды беруі керек, осылайша оқу үдерісінің барлық қатысушылары оқушының не үйренуі керектігін және қалаған нәтижеге «қалай» жетуге болатынын білетін болады (2-сурет).

Сурет 2. Білім мен дағдыны бағалауда критерийдің рөлі

Дескрипторлар критерийлерге негізделген тапсырмаларды орындаудың негізгі принципі болып табылады. Жұмыс дескрипторлары жұмыстың кезең-кезеңімен орындалуын көрсетеді. Оқушылар барлық сұрақтарға жауап беру арқылы тапсырмаларды орындауға тырысады, критерийлерге сәйкес және әр жетістікке ең көп ұпай жинауға тырысады.

Критериалды бағалау келесі принциптерге негізделген: Біріншісі, оқыту мен бағалау байланысты. Екіншісі, бағалау оқытудың ажырамас бөлігі болып табылады және оқу бағдарламасының мақсаттарымен және күтілетін нәтижелерімен тікелей байланысты. Сондықтан, нені және қалай үйрету керек, оқушылардың қажеттіліктері қандай және оларға оқу нәтижесіне жетуде қалай көмектесу керек деген сұрақтарға жауап іздеу бағалау практикасында жүргізілуі керек. Осылайша, критериалды бағалау оқушыларды оқуға жауапкершілікпен қарауға үйретеді.

Қалыптастырушы бағалау кезінде Блум таксономиясы, Ақыл картасы және тест тапсырмаларын қағаз және интернет қызметтері арқылы дайындауға болады. Танымал американдық педагог Бенджамин Блумның білім беру мақсаттары мен міндеттерінің иерархиясы сыни және логикалық ойлауды дамытуға қызмет етеді. Таксономияда алты деңгейдегі оқу мақсаттары бар. Блумның сыни тұрғыдан ойлау технологиясы арқылы оқушылар білім алады, қосымшаларды түсінеді және көрсетеді, талдайды, синтездейді және соңғы өнімді шығарады. Білім алушылардың тілдік пәндер бойынша оқу жетістіктерін бағалау деңгейлерін тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым арқылы бағалауға негізделген. Блум таксономиясы бойынша білім алушылардың тілдік емес пәндер бойынша білімін бағалауға білу, түсіну, қолдану, талдау, жинақтау және бағалау деңгейлері арқылы қол жеткізеді. 3-ші суретте математика пәнінде оқушылар жетістігін бағалауда 4 критерий көрсетілген.

Критерийлер	Дескрипторлар
A Білу және түсіну	Оқушы оқылған материалды білетінін және түсінетінін көрсетеді, алған білімдерін стандартты және өзгертілген жағдайларда қолдана біледі.
B Қолдану	Оқушы қандайда бір есепті информатиканың формулаларын қолданып зерттейді, заңдылықтарды анықтайды, математика тілінде олардың өзара байланысын сипаттайды.
C Сыни ойлау және зерттеу	Оқушы қандайда бір есепті шығару кезінде керекті формулаларды, теоремаларды, ақпараттарды талдайды, синтездейді, қолдана алады.
D Коммуникация және рефлексия	Оқушы ғылыми терминологияларды және шартты белгілеулерді қолданып, ақпарат бере алады.

Сурет 3. Информатика пәнінде оқушылар жетістігін бағалауда 4 критерий

Қалыптастырушы бағалау кезінде қорытынды бағаға әсер ететін балдар қойылады, олар 1-ден 10-ға дейінгі балдық жүйемен бағаланады. Жиынтық бағалауда баға бөлім мен тоқсанның соңында қойылады. Әр пән мұғалімі оқушының қалыптастырушы бағалау кезіндегі балдарын <https://portal.kundelik.kz> электронды күнделікке енгізіп, оқушылар мен олардың ата-аналары пайдаланушы аты мен құпиясөз арқылы көре алады. Бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) мен тоқсан бойынша жиынтық бағалау (ТЖБ) балдары қойылғанда – автоматты түрде бағаға айналады. Яғни, жоғарыда айтылғандай, оқушы оқу үрдісінің, шығатын нәтижелердің маңыздылығын түсінеді және бағалардың объективті екеніне көзі жетеді. Қашықтан оқыту кезеңінде мұғалімдер тест тапсырмалары арқылы оқушылардың білімін жүйелі түрде тексеріп отырды. Тестілеу қалыптастырушы және жиынтық бағалауда қолданылады, сондықтан тест аяқталғаннан кейін бірден 10 балдық жүйе бойынша саналады. 4-суретте liveworksheets интернет қызметінде тестілеу мысалы

көрсетілген. Балдық жүйеге сәйкес 8/10– «өте жақсы» деген көрсеткішті білдіреді. Осы балл электронды журналға бөлім бойынша жиынтық бағалау бағанына қойылады, кейін тоқсан бойынша жиынтық бағалаудың балы қойылып, тоқсандық баға шығады.

<p>1. Ақпарат термині латын тілінің «informatio» сөзінен аударылғанда қандай ұғымды білдіреді?</p> <p>A. баяндау, түсіндіру, мәлімет B. есептеу, мәлімдеу C. орындау, өңдеу D. сақтау E. басып шығару</p> <p>2. Ақпараттық процестер - бұл...</p> <p>A. Ақпаратты жинау, сақтау B. Ақпаратты жинау, түрлендіру, беру, қабылдау, сақтау, жеткізу. C. Ақпаратты беру және сақтау D. Ақпаратты түрлендіру E. Ақпаратты жеткізу.</p> <p>3. Адам қабылдайтын ақпарат түрлері:</p> <p>A. жүйелік, қолданбалы B. бейнелі және таңбалы C. жасанды және табиғи D. дыбысты, дыбыссыз E. дұрыс жауап жоқ</p> <p>4. Алгоритм орындаушысы дегеніміз –</p>	<p>8/10</p> <p>1. Ақпарат термині латын тілінің «informatio» сөзінен аударылғанда қандай ұғымды білдіреді?</p> <p>A. баяндау, түсіндіру, мәлімет B. есептеу, мәлімдеу C. орындау, өңдеу D. сақтау E. басып шығару</p> <p>2. Ақпараттық процестер - бұл...</p> <p>A. Ақпаратты жинау, сақтау B. Ақпаратты жинау, түрлендіру, беру, қабылдау, сақтау, жеткізу. C. Ақпаратты беру және сақтау D. Ақпаратты түрлендіру E. Ақпаратты жеткізу.</p> <p>3. Адам қабылдайтын ақпарат түрлері:</p> <p>A. жүйелік, қолданбалы B. бейнелі және таңбалы C. жасанды және табиғи D. дыбысты, дыбыссыз E. дұрыс жауап жоқ</p> <p>4. Алгоритм орындаушысы дегеніміз –</p>
--	--

Сурет 4. Информатика пәні сабағында БЖБ тапсырмасы
Тест тапсырмасына сілтеме: <https://www.liveworksheets.com/ce1690123de>

Жиынтық бағалауда баға бөлім мен тоқсанның соңында қойылады. Қалыптастырушы бағалау кезінде қорытынды бағаға әсер ететін балдар қойылады. Сабақ барысында қалыптастырушы бағалау кезінде оқушылар өз көзқарасын білдіре алады, қателесуге құқылы, сондықтан біз ескермейтін қиындықтар анықталғанда біз материалды уақытында қайтадан түсінуге және түсіндіруге көмектесеміз. Сабақта жүргізіліп жатқан жиынтық бағалаудың үлгісі төменде көрсетілген (Сурет 5):

<p>2-ТОҚСАН БОЙЫНША ЖИЫНТЫҚ БАҒАЛАУА АРНАЛҒАН ТАПСЫРМАЛАР</p> <p>«Ақпарат және оның өңдеу» бөлімі бойынша жиынтық бағалау</p> <p>Оқу мақсаты 5.2.1.1 Әр түрлі формада ақпаратты атап шығу және көрсету. 5.1.2.1 Бағдарламалық қаттамасыз «ету» ұғымын түсіндіру. 5.2.2.2 Растрлық кескіндері жасау және өңдеу.</p> <p>Бағалау критерийі Білім алушы</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Ақпарат түрін формасына қарай анықтайды. ☐ «Бағдарламалық қаттамасыз ету» ұғымын анықтайды. ☐ Жағдаятқа сәйкес компьютерлік бағдарламаларға мысал келтіреді. ☐ Растрлық кескін құру (сурет салу) кезінде қолданылатын құралдары анықтайды. <p>Ойлау деңгейлерінің деңгейі Қолдану</p> <p>Орындау уақыты 20 минут</p> <p>Тапсырма</p> <p>1. Мысал қарастырып және түрін анықтаңыз.</p> <table border="1"> <tr> <td>Ақпарат түрлері</td> <td>Мысал</td> </tr> <tr> <td></td> <td>6.07.1923 383 123</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> </table> <p>2. Сәйкестікті орнатыңыз.</p> <table border="1"> <tr> <td>1. Бағдарламалық қаттамасыз ету.</td> <td>Бұл бағдарлама есептерді немесе есептерді еске алу үшін арналған.</td> </tr> <tr> <td>2. Компьютерлік бағдарлама.</td> <td>Компьютер орындау үшін арналған нұсқаулар тізбегі.</td> </tr> <tr> <td>3. Қолданбалы бағдарлама.</td> <td>Бұл компьютерде ақпаратты өңдеудің автоматты түрде жүзеге асыратын бағдарламалары.</td> </tr> </table>	Ақпарат түрлері	Мысал		6.07.1923 383 123			1. Бағдарламалық қаттамасыз ету.	Бұл бағдарлама есептерді немесе есептерді еске алу үшін арналған.	2. Компьютерлік бағдарлама.	Компьютер орындау үшін арналған нұсқаулар тізбегі.	3. Қолданбалы бағдарлама.	Бұл компьютерде ақпаратты өңдеудің автоматты түрде жүзеге асыратын бағдарламалары.	<p>10/10</p> <p>2-ТОҚСАН БОЙЫНША ЖИЫНТЫҚ БАҒАЛАУА АРНАЛҒАН ТАПСЫРМАЛАР</p> <p>«Ақпарат және оның өңдеу» бөлімі бойынша жиынтық бағалау</p> <p>Оқу мақсаты 5.2.1.1 Әр түрлі формада ақпаратты атап шығу және көрсету. 5.1.2.1 Бағдарламалық қаттамасыз «ету» ұғымын түсіндіру. 5.2.2.2 Растрлық кескіндері жасау және өңдеу.</p> <p>Бағалау критерийі Білім алушы</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Ақпарат түрін формасына қарай анықтайды. ☐ «Бағдарламалық қаттамасыз ету» ұғымын анықтайды. ☐ Жағдаятқа сәйкес компьютерлік бағдарламаларға мысал келтіреді. ☐ Растрлық кескін құру (сурет салу) кезінде қолданылатын құралдары анықтайды. <p>Ойлау деңгейлерінің деңгейі Қолдану</p> <p>Орындау уақыты 20 минут</p> <p>Тапсырма</p> <p>1. Мысал қарастырып және түрін анықтаңыз.</p> <table border="1"> <tr> <td>Ақпарат түрлері</td> <td>Мысал</td> </tr> <tr> <td></td> <td>6.07.1923 383 123</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> </table> <p>2. Сәйкестікті орнатыңыз.</p> <table border="1"> <tr> <td>1. Бағдарламалық қаттамасыз ету.</td> <td>Бұл бағдарлама есептерді немесе есептерді еске алу үшін арналған.</td> </tr> <tr> <td>2. Компьютерлік бағдарлама.</td> <td>Компьютер орындау үшін арналған нұсқаулар тізбегі.</td> </tr> <tr> <td>3. Қолданбалы бағдарлама.</td> <td>Бұл компьютерде ақпаратты өңдеудің автоматты түрде жүзеге асыратын бағдарламалары.</td> </tr> </table>	Ақпарат түрлері	Мысал		6.07.1923 383 123			1. Бағдарламалық қаттамасыз ету.	Бұл бағдарлама есептерді немесе есептерді еске алу үшін арналған.	2. Компьютерлік бағдарлама.	Компьютер орындау үшін арналған нұсқаулар тізбегі.	3. Қолданбалы бағдарлама.	Бұл компьютерде ақпаратты өңдеудің автоматты түрде жүзеге асыратын бағдарламалары.
Ақпарат түрлері	Мысал																								
	6.07.1923 383 123																								
																									
1. Бағдарламалық қаттамасыз ету.	Бұл бағдарлама есептерді немесе есептерді еске алу үшін арналған.																								
2. Компьютерлік бағдарлама.	Компьютер орындау үшін арналған нұсқаулар тізбегі.																								
3. Қолданбалы бағдарлама.	Бұл компьютерде ақпаратты өңдеудің автоматты түрде жүзеге асыратын бағдарламалары.																								
Ақпарат түрлері	Мысал																								
	6.07.1923 383 123																								
																									
1. Бағдарламалық қаттамасыз ету.	Бұл бағдарлама есептерді немесе есептерді еске алу үшін арналған.																								
2. Компьютерлік бағдарлама.	Компьютер орындау үшін арналған нұсқаулар тізбегі.																								
3. Қолданбалы бағдарлама.	Бұл компьютерде ақпаратты өңдеудің автоматты түрде жүзеге асыратын бағдарламалары.																								

Сурет 5. Информатика пәні сабағында ТЖБ тапсырмасы
Тест тапсырмасына сілтеме: <https://www.liveworksheets.com/dl2386070fe>

Қалыптастырушы бағалау оқушыны «қолдайды», оған ұмтылуға мүмкіндік береді, қате жіберіп, оны түзетуге мүмкіндік береді. Танымал американдық мұғалім Бенджамин Блумның білім беру мақсаттары мен міндеттерінің иерархиясы сыни және логикалық ойлауды дамытуға қызмет арналған. Таксономияда алты деңгейдегі оқу мақсаттары бар. Блумның сыни тұрғыдан ойлау технологиясы

арқылы оқушылар білім алады, түсінеді және көрсетеді, талдайды, синтездейді және соңғы өнімді жасайды. 1-кестеде көрсетілген тапсырма 5-сыныптағы информатика сабағының мысалы болып табылады. Әр деңгейге балл дескриптор негізінде беріледі, мысалы: Оқушы қауіпсіздік ережелерін тізімдейді - 1 балл алады, содан кейін ол да жинақталады барлық деңгейлер үшін әрі қарай солай бағаланады.

Кесте 1. 5-сыныпта информатика сабағында қалыптастырушы бағалаудан мысал

Сабақ тақырыбы: Компьютерде жұмыс істеу кезінде өзіңе зиян келтірмеу үшін не істеу керек?	
Білу	• қауіпсіздік ережелерін атайды
Түсіну	• денсаулыққа әсерін түсіндіреді
Қолдану	• қауіпсіздік ережелерін іс жүзінде көрсетеді
Талдау	• компьютер жанында бұрыс іс-әрекеттер жасау туралы талқылау
Жинақтау	• компьютерді қолдану бойынша жеке жоспар-кесте құру
Өнім шығару	• әр оқушы сабақта түйген ойларын жазып, постерге іледі

Біз әр оқушыға іс жүзінде өзін көрсетуге мүмкіндік беруге тырысамыз, бұл міндетті түрде оқушының мотивациясына, дамуы мен үлгеріміне әсер етеді. Оқушының жоғары ойлау қабілетіне жету үшін олар ашық сұрақтарға жауап береді, презентация, жоба дайындайды немесе эссе жазады. Біз үшін оқушылардың материалды меңгеруі, түсінуі, жаттығулардағы есептерді шығара алуы, сөйлеуді лексикалық және грамматикалық түрде дұрыс жеткізе білуі, жұпта, топта талқылап, олардың әрекетін рефлексиялауы мен бағалауы өте маңызды.

Бұл мақалада біз критерийлер мен дескрипторларға негізделген әлемдік тәжірибеден жаңартылған білім мазмұнын енгізу арқылы критериалды бағалау дәстүрлі бағалау жүйесін алмастыра алатынын көрсетуді мақсат еттік. Математика мен ағылшын тілі сабақтарында критериалды бағалауды қолдануға мысалдар келтірдік. Оқушылардың білімін, дағдыларын бағалауда Блум технологиясын және көптеген интернет қызметтерінің бірін қолдануды көрсеттік. Біз критериалды бағалау білім беру процесінің барлық қатысушыларының санасынан орын алатынына сенімдіміз.

Ақыл картасы (ой картасы) формативті бағалау ретінде де қолданылады. «Ақыл картасы» оқушыға ақпаратты ұзақ мерзімді жадыда сақтауға, лексикалық багажды толықтыруға, масштабтауға және өз ойын білдіруге мүмкіндік береді. Сөздерді, сөз тіркестерін және идеяларды дәстүрлі форматта бір қатарға жазу қарым-қатынас көкжиегін кеңейтуге деген ұмтылысты тудырмайды. Критериалды бағалау когнитивті оқуға көмектеседі. Төменде сөздерді орталық оймен байланыстыратын ақыл картасын қолдана отырып, жаңа сөздерді жазудың дәстүрлі әдісі мен танымдық оқыту әдісін салыстыру берілген (6-сурет).

- 1) Информатика пәніне антивирус, файл, қосымша, жады және мәлімет т.б. жатады.
- 2) Ақыл-ой картасы:

Сурет 6. Ақпаратпен жұмыс істеудің стандартты және аналитикалық әдісін салыстыру

Бұл технология сабақта жиі қолданылады және соның арқасында оқушының ойлау қабілеті артады, өз ойын жеткізе алады. Егер студент сөз тізбегін жазса, онда ол өзінің сыни ойлау қабілетін дамыта алмайды, бірақ оқушылар бұл жерде ақыл картасы түрінде жазса, оларды ағартуға және қызығушылығын арттыруға жақсы мүмкіндік болады. Мұндай тапсырмаларды орындағаны үшін баға қойылмайды. Критериалды бағалаудың мәні бағадан бас тартуда емес, оқушыларға оқу қызметін жоспарлауға және өз жұмысының нәтижесін анық көруге мүмкіндік береді және әрі қарай өсуге шектеу қойылмайды, керісінше мұғалімдер әдеттегідей қаталдық көрсетіп, бағамен қорқытпайды.

Осындай қарым-қатынастың арқасында оқушы ашылады. Үй тапсырмасына баға қойылмайды, сабақта үй тапсырмасы мен белсенділіктің жиынтығы жалпы бағамен бағаланады. Белгі қойылмаған сабақтарда әр оқушы өзін және өзінің қабілетін көрсете алады. Оқушылар жауапкершілікті сезініп, әрі қарай оқу жолын құруды үйренеді. Олар жоспарлайды, әр сабаққа қатысады, білім алады, дағдыларын дамытады, қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын орындайды, мұғалімге кері байланыс береді, осылайша олар жиынтық бағалауда өз білімдері мен дағдыларын көрсете және дәлелдей алады, сонда олар тоқсандық немесе жылдық қорытынды баға алады. 2-кестеде дәстүрлі 5 балдық әдіс пен критериалды бағалау арасындағы балдың үлгісі көрсетілген. Сіз ескі және критериалды бағалау жүйелерінде баға қою алгоритмінің мысалын көре аласыз.

Кесте 2. Ескі және жаңа оқытуды бағалау жүйелерінде баға қою алгоритмі.

Дәстүрлі 5 балдық бағалау	Бағалар	Критериалды бағалау	Балл қою
Үй жұмысы	5 (өте жақсы)	Қалыптастырушы бағалау	25%
Сынып жұмысы	4 (жақсы)	БЖБ – бөлім бойынша жиынтық бағалау	25%
Бақылау жұмысы	3 (қанағаттанарлық)	ТЖБ – тоқсан бойынша жиынтық бағалау	50%
Үй жұмысы жоқ	2 (өте нашар)	Kundelik.kz электронды журналы ұнайларды есептейді және бағаны автоматты түрде көрсетеді	
Қорытынды	Мұғалімінің шешіміне байланысты	Қорытынды	Жаңа градация бойынша бағалау: 8-10-өте жақсы 6-7-жақсы 4-5-қанағаттанарлық 1-3-өте нашар

Талқылау

Критериалды бағалау – бұл мектеп оқушыларының оқу жетістіктерін салыстыруға негізделген, мектеп оқушыларының оқу-танымдық белсенділігін қалыптастыруға ықпал ететін және білім беру жүйесінің мақсаттары мен мазмұнына сәйкес келетін, бүкіл педагогикалық ұжым талқылайтын үрдіс әрі оқу процесінің барлық мүшелерінің санасына сіңісіп кеткен жүйе. Әрине, критериалды бағалау шарттары мектеп басшылығына, педагогикалық ұжымға, мектеп оқушыларына, ата-аналарға және білім беру жүйесінің заңды қызметкерлеріне алдын ала таныс болуы керек, бірақ ең алдымен оқушы осы жүйенің қалай іске асатынын, түбінде қандай нәтижеге қол жеткізе алатынын анық көру керек. Критерий ұғымының өзі бұл түпкілікті шешім мен белгілі бір стандарттар мен талаптарды бағалауды білдіреді. Әр критерий үшін дескриптор бар, ол нақты білім беру тапсырмасының нәтижелерінің дұрыстығын көрсетеді.

Біріншіден, критериалды бағалау білім алушылардың білім жетістіктерін объективті түрде бағалайды, сонымен қатар әр оқушының жеке траекториясын анықтауға көмектеседі. Екіншіден, әр оқушының әр кезеңде дайындық деңгейін анықтайды. Үшіншіден, пәндер бойынша оқылатын мектеп материалының сапасын және оқу процесін ұйымдастыру ерекшеліктерін анықтау үшін оқушылар, ата-аналар мен мектеп мұғалімдері арасында қажетті кері байланысты қамтамасыз етеді.

Критериалды бағалау технологиясының практикалық құндылығы келесі факторлармен анықталады:

Біріншіден, бұл ретте оқушының жеке дара емес, оның жұмысы бағаланады. Екіншіден, білім алушылардың жұмысы алдын ала белгіленген критерийлер бойынша бағаланады.

Нәтижелер

Дамыта оқыту оқушылардың жетістіктеріне оң әсер ететіні анық. Дегенмен, жаңа тәжірибені меңгеру процесін басшылыққа алу керек. Оқушылар мен ата-аналар критериалды бағалау жүйесін енді ғана түсініп келе жатыр. Жаңа жүйенің білім беру мен алу үрдісінің барлық қатысушыларына пайдасы бар, оның бірден бір себептеріне оқушының зерттеушілік қасиеті мен творчестволық-сыни ойлау қабілеттерінің дамып жатқандарын көре аламыз. Үкіметтің посткеңестік білім беру жүйесін өзгертуге күш салуы оқуды жақсарту мақсатында критериалды бағалауды енгізуге әкелді. Жоғарыда айтылып кеткендей, оқушының білім алу деңгейін бақылап, бағалап отыру үшін қалыптастырушы

бағалау мен жиынтық бағалау енгізілді. Қалыптастырушы бағалау мұғалімдердің де, оқушылардың да бастапқы нүктеден келесі деңгейге қол ұстасып өту кезеңін көрсетеді. Информатика пәні жаңа технологияларды оқытып, программа тілдерімен таныстырып қана қоймай, білім алушының сауатты боуына аса назар аударады.

Компьютерлік тестілеу (негізгі) сауаттылық пен (озық) оқу дағдылары мен негізгі математикалық дағдыларды жиынтық және қалыптастырушы бағалау үшін кеңінен және табысты қолданылады. Сауат ашу және есептеу дағдылары ұлттық және халықаралық тесттерде бағаланады, олар көп жағдайда электронды болып табылады. Бұл құзыреттіліктердің сипатына байланысты компьютерлік тестілер арқылы жан-жақты және сенімді түрде бағалауға мүмкіндік беретін бірнеше таңдау форматында күрделі және шынайы тапсырмаларды енгізу мүмкін болды. Жалпы алғанда, компьютерлік тесттер дағдылар мен көзқарастарға емес, білімге бағытталған дәстүрлі бағалау форматтарын қайталауға бейім және олар әдетте жекелендірілген, тартымды, бірлескен немесе шынайы тапсырмаларды қолдау құралы ретінде пайдаланылмайды. Дәстүрлі бағалау форматтарынан компьютерлік тестілердің артықшылығы – олар тез және мақсатты кері байланысты қамтамасыз етеді және қалыптастырушы бағалауды қолдау үшін тест тапсырмаларының күрделілігін оқушылардың әр түрлі деңгейлеріне автоматты түрде бейімдей алады [7].

Қорытынды

Бұл мақалада біз критериалды бағалау критерийлер мен дескрипторларға негізделген әлемдік тәжірибеден жаңартылған білім мазмұнын енгізу арқылы дәстүрлі бағалау жүйесін алмастыра алатынын көрсеткіміз келді. Информатика пәні сабақтарында критериалды бағалауды қолданудың бірнеше мысалдары келтірілген. Біз студенттердің білімі мен дағдыларын бағалауда Блум технологиясын, ақыл-ой картасын және көптеген интернет қызметтерінің бірін қолдануды көрсеттік. Біз критериалды бағалау оқу процесінің барлық қатысушыларының санасында орын алатынына әрі оқушы бойында ізденушілік пен критикалық-творчестволық қасиеттердің дамып, нағыз құзіретті оқушылардың өсіп шығатынына сенімдіміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Критериалды бағалау моделі. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДДБҰ – 2016. – Б. 4.
- 2 Taras M. *Assessment-Summative and Formative: some theoretical reflections. British Journal of Educational Studies.* – 2005. - Vol. 53, №4: – P. 466-478.
- 3 Wyatt-Smith and Bridges S. *Meeting in the middle – Assessment, pedagogy, learning and students at educational disadvantage, 2007.* – P. 48.
- 4 Watkins A. *Assessment in Inclusive Settings: Key issues for Policy and Practice. The report. European Agency for Development in Special Needs Education. Odense, Denmark, 2007.* – P. 21.
- 5 Ch. *Leadbeater Problem Solvers.* – London: Pearson, 2016.
- 6 Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне критериалды бағалау бойынша әдістемелік нұсқаулар: Оқу құралы // Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. Өңдеген: О.И. Можжаева, А.С. Шилибекова, Д.Б. Зиденова. – Астана. – 2016. – Б. 6-7.
- 7 Christine Redecker *The Use of ICT for the Assessment of Key Competences. European Commission. JRC Scientific and Policy Reports, 2013.*

References:

- 1 *Kriterialdy bagalau modeli.* (2016) Astana: «Nazarbaev Ziyatkerlik mektepteri» DDBY. B. 4.
- 2 Taras M. (2005) *Assessment-Summative and Formative: some theoretical reflections. British Journal of Educational Studies. Vol. 53, №4.* – P. 466-478.
- 3 Wyatt-Smith and Bridges S. (2007) *Meeting in the middle – Assessment, pedagogy, learning and students at educational disadvantage.* – P. 48.
- 4 Watkins A. (2007) *Assessment in Inclusive Settings: Key issues for Policy and Practice. The report. European Agency for Development in Special Needs Education. Odense, Denmark.* – P. 21.
- 5 Ch. *Leadbeater (2016) Problem Solvers. London: Pearson.*
- 6 *Negizgi zhane zhalpy orta mektep mygalimderine kriterialdy bagalau boiyynsha adistemelik nyskaular. (2016) Oku kyraly. Nazarbaev Ziyatkerlik mektepteri DDBY. Ondegen: O.I. Mozhaeva, A.S. Shilibekova, D.B. Ziedenova. Astana. B. 6-7. (In Kazakh)*
- 7 Christine Redecker (2013) *The Use of ICT for the Assessment of Key Competences. European Commission. JRC Scientific and Policy Reports.*